

Introducció

1. La composició lingüística de la població metropolitana

- 1.1. La llengua de la població metropolitana l'any 2006
- 1.2. L'evolució en la composició lingüística dels darrers anys: tendències detectades
- 1.3. Les característiques personals segons origen lingüístic

2 La transmissió lingüística familiar

3. L'ús del català

4. El coneixement del català

- 4.1 El coneixement del català en el conjunt de la població de l'àmbit metropolità
- 4.2. Què aprenen els nouvinguts?

5. Conclusions

ELS TRETS LINGÜÍSTICS DE LA POBLACIÓ METROPOLITANA

Introducció

L'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (ECVHP) ens ha permès, amb aquests registres que ja comprenen un període de 20 anys, seguir de prop l'evolució lingüística de la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB). Els temes que tractarem en aquest article són els que hem seguit a través del temps, i que ens donen informació sobre els elements cabdals d'aquesta evolució: quina és la llengua que les persones que viuen a la Regió de Barcelona consideren com a seva; quines són les pautes de transmissió lingüística entre generacions, i quina relació tenen amb el lloc de naixement; en quina llengua parlen pare/mare i fills/filles i quin és el grau de coneixement que tenen de la llengua catalana. I totes aquestes dades, contrastades amb les obtingudes en edicions passades de l'Enquesta, ens ajudaran a entendre per on van les coses pel que fa a les característiques lingüístiques de la població.

Aquesta vegada, no obstant això, amb un element afegit. Si l'any 2000, darrera edició de l'Enquesta abans de la que estem analitzant, l'impacte de la nova immigració no era encara gaire perceptible, l'any 2006 ja ho és plenament. I així doncs, podem avançar, amb aquests resultats, en la resposta a alguns dels principals interrogants que aquesta immigració ha introduït en relació amb les seves conseqüències damunt la societat catalana: quin serà l'impacte de la immigració damunt la nostra llengua? Implicarà la immigració una nova empena de castellanització? Quina llengua aprendran els immigrants? Quin és el grau de coneixement que tenen de català i castellà? Són, efectivament, aspectes de l'evolució lingüística que hem introduït en aquesta anàlisi i que no havíem contemplat en el passat perquè tenien un caràcter marginal.

1. La composició lingüística de la població metropolitana

La primera qüestió que tractarem d'aclarir a través de les dades de l'ECVHP és la de quines són les llengües que la població de l'àmbit metropolità considera com a pròpies. Quina és l'amplada de cada grup lingüístic?

Com afecta l'arribada d'immigrants a cadascun dels dos grans grups, el dels catalanoparlants i el dels castellano-parlants? Heus aquí les respostes que obtenim a través de les dades.

1.1. La llengua de la població metropolitana l'any 2006

La població que considera que el català és la seva llengua és menor, a l'àmbit metropolità, que la que considera que la seva llengua és el castellà. En el primer cas s'hi troba aproximadament un terç de la població; en el segon gairebé la meitat. Hi ha, però, un tercer grup que va creixent amb cadascun dels recomptes que hem anat fent a través de l'ECVHP: el de les persones que diuen que tant el català com el castellà són les seves llengües. L'any 2006 eren ja un 15,2% del total a l'àmbit metropolità, que, sumat al de les persones que declaren únicament el català com a llengua pròpia, ens apropa al fet que gairebé la meitat de la població considera el català com a llengua nativa.

TAULA 1 Llengua de la població catalana, segons àmbit territorial (1995-2006). %

	Barcelona	Primera corona	Segona corona	Total RMB	Catalunya
2006					
Català	41,4	17,5	35,5	32,1	40,5
Castellà	42,3	57,0	45,9	48,0	40,9
Ambdues	11,2	21,6	13,9	15,2	13,3
Una altra llengua	5,1	4,0	4,7	4,6	5,2
N mostral	(2.397)	(2.083)	(2.533)	(7.012)	(10.249)
1995					
Català	44,2	20,4	44,4	37,0	
Castellà	44,4	69,9	47,4	53,0	
Ambdues	10,7	9,1	8,0	9,4	
Una altra llengua	0,7	0,6	0,2	0,5	
N mostral	(2.107)	(1.595)	(1.561)	(5.263)	

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995 i 2006).

Alhora, i per primera vegada, com veurem de seguida, el volum de població amb orígens lingüístics diferents del català i el castellà ja té un gruix considerable: un 4,6% del total, gairebé la meitat dels quals, un 2%, són àrab i berber.

La distribució lingüística de l'àmbit metropolità, malgrat tot, no és homogènia. Si comparem què passa a Barcelona, i a les dues corones metropolitanes, les diferències són molt notables (vegeu la taula 1). La Primera corona, especialment, presenta una composició d'orígens lingüístics molt diferent de la resta, amb molta menys presència de persones d'origen lingüístic català i molta més presència de població d'origen castellà. És interessant, però, constatar que és també a la Primera corona on hi ha més casos de persones que es consideren d'origen bilingüe, de manera que, malgrat que la presència de persones d'origen catalanoparlant és més reduïda que a la resta de l'àmbit metropolità, arriba gairebé a un 40% si tenim en compte els casos d'origen bilingüe.

En canvi, no hi ha una gran diferència pel que fa a la presència d'altres llengües en el territori: àrab i berber són més presents a la Segona i Primera corona que a Barcelona i en canvi a Barcelona hi ha una major varietat d'altres llengües. Malgrat que la ciutat de Barcelona presenta un concentració forta d'immigrants, tot ens mostra com la immigració recent ha experimentat una distribució molt ràpida en el territori, tant en l'àmbit metropolità com a la resta de Catalunya, on la seva presència és lleugerament superior a la que hi ha a la RMB.

La comparació entre l'àmbit metropolità i la resta de Catalunya presenta també diferències importants en l'origen lingüístic de la població. L'àmbit metropolità és el més castellanitzat: la presència de persones de parla catalana és inferior a la de la resta de Catalunya, i presenta una tendència una mica superior al bilingüisme com a origen lingüístic. Però això no es deu a la situació de la ciutat de Barcelona, que s'assembla molt al conjunt de Catalunya, sinó al pes de les corones metropolitanes, i sobretot de la Primera, lloc d'assentament de la població castellanoparlant procedent de les migracions de mitjan segle xx. A Barcelona, com en el conjunt de Catalunya, aproximadament la meitat de la població es considera de parla catalana i l'altra meitat de parla castellana, amb una franja superior al 10% que reivindica com a pròpies les dues llengües, i un 5% aproximadament de nadius d'altres llengües.

En aquest sentit, la distribució lingüística ens mostra clarament la diferència en la distribució territorial dels dos processos migratoris que s'hi constaten: el procés de procedència espanyola de fora de Catalunya, concentrat sobretot a l'àmbit metropolità i visible encara 40 anys més tard, i el procés actual, d'immigració procedent de fora d'Espanya, que ha experimentat una mobilitat territorial interna molt més ràpida a Catalunya, amb ten-

dència a no diferenciar l'àmbit metropolità de la resta i, en conseqüència, amb menys pes directe damunt d'una part del territori català.

1.2. L'evolució en la composició lingüística dels darrers anys: tendències detectades

La comparació entre les xifres obtingudes en les edicions de 1995, 2000 i 2006 de l'ECVHP ens aporta també coneixements prou interessants dels processos lingüístics en curs: la diferència més notable que es constata el 2006, en comparació amb les edicions anteriors, és òbviament el procés d'implantació, en territori català i metropolità, d'un volum important de persones natives de llengües molt distants de la nostra, tant des del punt lingüístic com geogràfic. Àrab i berber són els casos més notables, però dins un conjunt d'altres llengües no hispàniques i no europees que comencen a tenir un pes més que anecdòtic al nostre país. Estem, doncs, en una situació de barreja lingüística totalment diferent de la que s'observava fa 10 o 15 anys. Però allò que ens cal esbrinar és com aquest procés està afectant les posicions relatives de la població d'origen català i d'origen castellà, i a través d'aquest fet, evidentment, la comprensió de la situació del català dins aquest nou panorama lingüístic.

Doncs bé, els resultats són prou sorprenents i prou favorables, malgrat el repte que la vinguda de nous immigrants planteja per a la llengua catalana. Si bé el grup de procedència lingüística estrictament catalana tendeix a disminuir, amb el temps, a l'àmbit metropolità, aquest fet es veu compensat pel guany de persones que consideren llengües pròpies tant el català com el castellà. El mestissatge no només s'opera amb la presència d'altres llengües, sinó, sobretot i d'una manera més profunda, en el creixement d'una població que es considera bilingüe per naixement, i que suposa la disminució relativa dels dos grups d'origen lingüísticament purs, per dir-ho així. Tenint present aquest fenomen, el grup de les persones que es consideren de parla castellana segueix essent superior als que es consideren de parla catalana, a l'àmbit metropolità, però aquest darrer ja gairebé arriba a la meitat de la població. I, en tot cas, no disminueix proporcionalment pel fet que han arribat persones natives d'altres llengües.

Segons aquest resultat, per tant, la reproducció de les persones catalanoparlants no es troba en retrocés davant el creixement dels nadius d'altres llengües. Tampoc no augmenta d'una manera notable. Les posicions relatives de català i castellà com a llengües natives es mantenen amb una lleugera disminució del castellà, malgrat el gran nombre d'immigrants de zones de parla castellana que han arribat en els darrers anys. Més encara: el fenomen del bilingüisme com a origen lingüístic creix, qui sap si com a resposta a una voluntat d'afirmar la pertinença al grup lingüístic català per part d'immigrants de segona generació, davant la proliferació de la presència d'altres llengües.

TAULA 2 Llengua de la població de la RMB, segons grandària municipal (1995-2006). %

	<10.000 hab.	10.000 49.999 hab.	50.000 99.999 hab.	100.000 300.000 hab.	Barcelona	Total RMB	Catalunya
2006							
Català	50,0	29,8	21,5	22,0	41,4	32,1	40,5
Castellà	32,1	46,3	54,7	58,4	42,3	48,0	40,9
Ambdues	15,1	20,1	18,6	14,7	11,2	15,2	13,3
Una altra llengua	2,9	3,8	5,2	4,9	5,1	4,6	5,2
N mostral	(500)	(1.455)	(1.036)	(1.624)	(2.397)	(7.012)	(10.249)
1995							
Català	61,0	34,1	25,2	25,0	44,2	37,0	
Castellà	34,2	57,9	66,1	64,0	44,4	53,0	
Ambdues	4,9	7,5	8,4	10,4	10,7	9,4	
Una altra llengua	0,0	0,5	0,3	0,6	0,7	0,5	
N mostral	(375)	(1.029)	(436)	(1.317)	(2.107)	(5.263)	

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995 i 2006).

Aquesta hipòtesi sembla confirmar-se si observem allò que ha passat a la Primera i Segona corones, les zones geogràfiques més castellanitzades de Catalunya. Certament, la presència de persones que es consideren exclusivament de parla catalana tendeix a disminuir a les dues zones, però, paral·lelament al creixement de la immigració d'altres orígens lingüístics, augmenta enormement la presència dels qui es consideren bilingües. Es tracta d'un impuls d'afirmació del català com a llengua pròpia en un intent inconscient de mantenir els trets culturals locals específics? Tal vegada. De moment, però, allò que constatem és que no sembla que les persones que es consideren de parla catalana vagin disminuint amb l'arribada de nous, sinó que més aviat minva el nombre dels que es consideren exclusivament de parla castellana.

Quina és la influència de la grandària dels municipis en l'evolució de la composició lingüística? En els anys que van de 1995 a 2006, són sobretot els municipis petits, de menys de 10.000 habitants, els que més han variat: el percentatge de població catalana ha disminuït fortament, a favor de l'augment dels bilingües i també dels nadius d'altres llengües. Els pobles petits, que l'any 1995 podien ser considerats encara com una reserva de llengua catalana, amb més del 60% de la població que la considerava com a llengua pròpia, s'han incorporat també al canvi en aquests darrers 10 anys, tant per l'arribada d'immigrants com per la major mobilitat interna a la RMB. L'any 2006, la seva població és encara molt més catalana, lingüísticament parlant, que la dels municipis més grans, però la diferència ha tendit a reduir-se. En les poblacions intermèdies, de més de 10.000 habitants però inferiors a Barcelona, el que ha disminuït és sobretot el percentatge de persones que es consi-

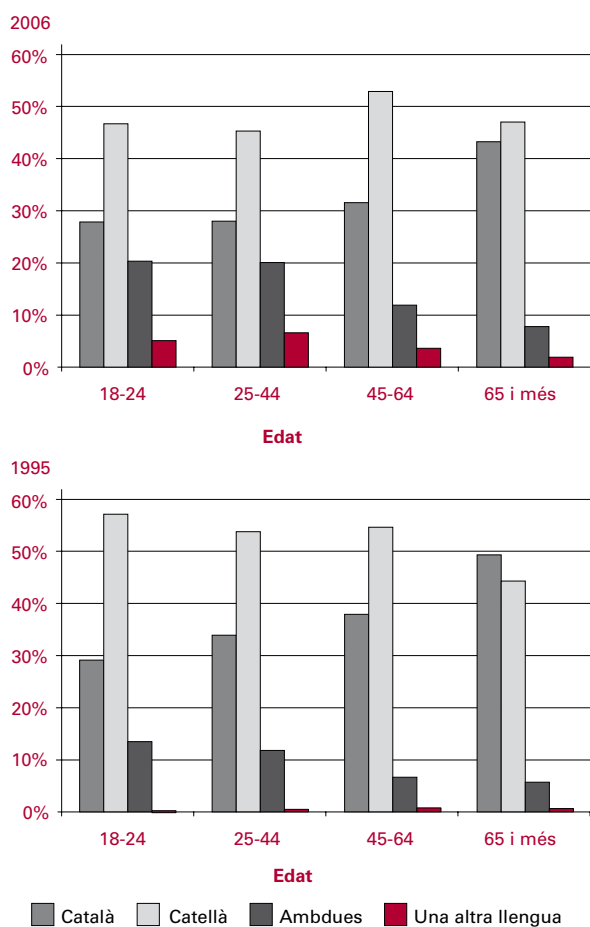
deren de parla castellana, mentre que han augmentat els bilingües i els nadius d'altres llengües. I Barcelona té la seva peculiaritat, com hem assenyalat: malgrat que la proporció de catalanoparlants d'origen és inferior a la dels pobles petits, és molt superior a la dels municipis intermedis, i es manté relativament estable, encara que presenti petites variacions. És a dir, les persones de parla catalana tendeixen a disminuir en conjunt, i viuen sobretot a pobles petits i a Barcelona, mentre els municipis intermedis estan més castellanitzats. I a tot arreu hi ha immigrants procedents d'altres llengües, i un notable creixement del bilingüisme que tendeix a fer disminuir la distància entre els dos grans grups lingüístics que viuen a l'àmbit metropolità.

1.3. Les característiques personals segons origen lingüístic

Aturem-nos encara un moment a considerar altres aspectes vinculats a la llengua dels entrevistats: les possibles diferències per sexe, per edat i per origen geogràfic. Són dades que ens ajuden a completar i a comprendre els fluxos i processos als quals està sotmesa, en aquest territori, la identitat lingüística de la gent.

Descartem ràpidament les diferències per sexe. Edició darrera edició de l'ECVHP hem anat comprovant que no hi ha diferències significatives entre homes i dones pel que fa a l'origen lingüístic, tot i que n'hi trobem de petites: hi ha una mica més de dones que consideren que el castellà és la seva llengua i una mica menys que es declaren bilingües. Però són diferències molt petites numèricament, que pràcticament es troben en el llinard de l'oscil·lació mostral. I aquesta constatació ens permet almenys descartar algunes hipòtesis, com que hi hagi

FIGURA 1 Llengua de la població de la RMB, segons edat (1995-2006)

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995 i 2006).

una gran diferència entre homes i dones per origen geogràfic, per capacitat d'aprenentatge de les llengües, etc. Deixem de banda, doncs, la distinció segons sexes, que no ens apareix com una variable que tingui conseqüències específiques pel que fa a l'origen lingüístic.

Ben diferent és l'impacte de l'edat, que sí que ens mostra diferències molt importants vinculades a diverses etapes històriques (vegeu la figura 1), més que a la biografia dels entrevistats. Les generacions antigues, molt més catalanes d'origen, han anat deixant pas a generacions més castellanitzades i, en els darrers anys, més tendents al bilingüisme.

Un altre aspecte interessant a comentar és la relació entre llengua i origen geogràfic, tal com podem constatar a la taula 3. És ben evident que la relació entre lloc de naixement i llengua es troba complicada, a Catalunya, per la magnitud de l'arribada d'immigrants a la meitat del segle xx, que fa que la reproducció lingüística del català no sigui automàtica. L'anàlisi dels processos que s'han produït en els darrers anys ens mostra l'evolució en curs, que podem sintetitzar de la manera següent:

- a) Entre els nascuts a Catalunya és majoritari el reconeixement del català com a llengua pròpia, però va tendint a disminuir com a única llengua pròpia, mentre que augmenta en canvi el percentatge dels qui es senten bilingües des de l'origen. El grup dels qui diuen que el castellà és la seva llengua és d'aproximadament un 30%, i es manté molt estable. En aquest sentit, podem considerar que és el català, com a única llengua pròpia, la que tendeix a perdre

TAULA 3 Llengua de la població de la RMB, segons origen geogràfic i segons categoria professional (1995-2006). %

	Origen geogràfic				Categoria professional**		
	Catalunya	Resta Espanya	Resta EU-15*	Resta món*	Baixa	Mitjana	Alta
2006							
Català	49,8	6,6	5,2	0,7	16,0	39,1	48,2
Castellà	30,5	81,5	28,2	58,1	59,4	37,2	29,4
Ambdues	19,7	10,7	7,2	1,4	16,9	20,8	18,4
Una altra llengua	0,0	1,3	59,5	39,7	7,7	2,9	4,0
N mostral	(4.236)	(2.065)	(76)	(635)	(1.706)	(1.588)	(656)
1995							
Català	56,9	6,3			22,3	43,7	61,7
Castellà	32,1	86,0			66,6	44,5	26,5
Ambdues	10,9	6,9			10,2	11,5	11,4
Una altra llengua	0,1	0,9			0,8	0,3	0,3
N mostral	(3.195)	(1.989)			(844)	(1.145)	(296)

*No hi ha dades per al 1995 per la seva baixa freqüència mostral.

**Submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995 i 2006).

terreny entre la gent que neix en aquest territori. Fins al 2006 no es detecta encara gent nascuda a Catalunya que es consideri nativa d'altres grups lingüístics.

- b) Entre els nascuts a la resta d'Espanya, la situació es manté força estable: la gran majoria considera que el castellà és la seva llengua, només un grup molt petit diu que la seva llengua és el català, i hi ha una certa tendència a l'augment dels bilingües. Es tracta, en conjunt, d'un grup de gent que molt probablement es va traslladar a Catalunya ja fa molts anys, i en edats en què la primera llengua estava ja fixada. Tampoc aquí no trobem, de moment, un contingent important de persones que es consideren natives d'altres llengües.
- c) Finalment, si prescindim dels nascuts a la resta de la Unió Europea —perquè, en ser pocs, la mostra és massa reduïda per treure'n conclusions fiables—, veiem que els nascuts a la resta del món són els que introdueixen una gran novetat en aquest àmbit; per començar, perquè la seva presència es multiplica per 10, en relació amb la que tenien l'any 2000; i, a més, són els que realment aporten una diversificació lingüística desconeguda fins ara entre nosaltres. Més de la meitat són de parla castellana —a causa de la gran aportació d'immigrants procedents d'Amèrica Llatina—; un 21,0% procedeixen lingüísticament de l'àrab i del berber, i un 16% són nadius d'altres llengües molt diverses.

Altres dades de la taula 3, que posen en relació la llengua amb la categoria professional, ens donen també un conjunt d'informacions prou interessants. Les persones de parla catalana han ocupat, tradicionalment, posicions més elevades dins l'estructura laboral que les persones immigrants; aquest és un efecte del tipus d'immigració que va produir-se a mitjan segle xx, caracteritzada per l'arribada de persones procedents d'àmbits rurals de la resta d'Espanya, i de molt baixa qualificació. Aquesta tendència es manté, però si comparem les dades dels anys 1995, 2000 i 2006, veiem que el predomini dels catalans en les categories professionals més altes tendeix a disminuir, en part perquè ha crescut el percentatge de bilingües, i en part perquè també els procedents d'altres llengües entren a formar part d'aquest col·lectiu de professionals d'alt nivell.

2. La transmissió lingüística familiar

Analitzarem, en aquest apartat, un fet que té molta importància per a veure les tendències lingüístiques de fons a l'àmbit metropolità: la transmissió lingüística familiar, és a dir, la reproducció lingüística d'una generació a la següent. Espontàniament es tendeix a creure que les persones aprenen la llengua dels seus pares, i que per tant la reproducció lingüística es fa d'una manera mecànica. Però això només és així en territoris mono-

lingües amb molt poca mobilitat, situació cada dia menys freqüent al nostre món. Sempre que trobem coexistència lingüística en un mateix territori cal que ens preguntem com es fa la reproducció lingüística generacional, i si hi ha llengües que augmenten ràpidament el nombre dels seus parlants mentre d'altres tendeixen a perdre'n.

Els factors que influeixen en la forma de reproducció lingüística generacional són diversos; no hi entrarem aquí en detall, però òbviament el volum dels diferents grups lingüístics té molta importància, així com la posició social dels seus parlants, la voluntat col·lectiva de manteniment d'una llengua, etc. Quan comparem les tendències de la reproducció lingüística a Catalunya i a l'àmbit metropolità, per al 2006, podem observar diferències molt importants que cal posar en relació sobretot amb el diferent volum de parlants de cada llengua en cada territori.

Quan analitzem l'evolució que s'ha produït a l'àmbit metropolità a través del temps, a partir de les diverses edicions de l'ECVHP, veiem que la reproducció lingüística familiar és un fenomen que presenta una notable estabilitat (vegeu la taula 4). Disposem d'una sèrie que comença a ser llarga i que ens permet constatar, sorprenentment, que els resultats obtinguts són molt similars. Podem, doncs, tenir gairebé la certesa que l'ECVHP ens dóna una molt bona mesura de la transmissió lingüística familiar.

Si comencem analitzant quina proporció de persones viu en llars on tothom es considera de la mateixa llengua, podem veure que la comparació entre Catalunya i l'àmbit metropolità, per a l'any 2006, ens mostra l'existència d'unes condicions gairebé inverses pel que fa al percentatge de famílies de llengua catalana i de llengua castellana a cadascun d'aquests dos territoris. A Catalunya, en un terç de les llars on conviuen una parella i algun dels seus fills o filles tothom es considera de parla catalana, perquè tots els membres participen d'aquesta condició, mentre que a la RMB això passa en menys d'un quart de les llars d'aquestes característiques. I alhora, gairebé un terç de les llars metropolitanas estan formades per persones de parla castellana, mentre que per al conjunt de Catalunya aquest grup és només una mica superior a una quarta part del total. En qualsevol cas, però, i establert el fet de la major dificultat de reproducció del català a l'àmbit metropolità, és ben evident que només en una minoria de casos la reproducció lingüística catalana es troba en unes condicions favorables per tenir continuïtat entre una generació i la següent.

La resta de situacions, la de les parelles mixtes des del punt de vista de la seva llengua i la de les llars mutants, en les quals pare i mare són parlants d'una llengua i fills/filles d'un altra o de més d'una, són similars entre Catalunya i la RMB. Sempre en aquest darrer territori tendeix a produir-se una major barreja, una major tendència al bilingüisme. Sempre es manté també la tendència a

TAULA 4 Tipus de transmissió lingüística de progenitors a fills entre la població de la RMB* (1995-2006). %

	Regió Metropolitana de Barcelona			Catalunya 2006
	1995	2000	2006	
Lingüísticament homogenis				
Tots de llengua catalana	29,1	26,0	24,0	33,2
Tots d'ambdues llengües	4,6	6,3	7,9	7,1
Tots de llengua castellana	43,3	43,3	31,1	26,9
Tots d'una altra llengua	0,1	0,1	3,2	3,9
Progenitors mixtos**				
Fills de llengua catalana	4,3	4,7	6,0	5,6
Fills ambdues llengües	6,4	6,8	8,0	6,8
Fills de llengua castellana	1,2	1,4	1,7	1,5
Fills d'altres llengües	0,0	0,0	0,1	0,1
Situacions mutans				
Progenitors català / fills castellà	0,2	0,1	0,1	0,1
Progenitors català / fills ambdues	0,2	0,4	0,2	0,2
Progenitors castellà / fills català	0,6	1,6	1,9	1,8
Progenitors castellà / fills ambdues	7,5	7,0	13,3	10,3
Progenitors altres llengües / fills català	0,0	0,0	0,1	0,1
Progenitors altres llengües / fills castellà	0,3	0,2	0,4	0,3
Progenitors altres llengües / fills ambdues	0,0	0,0	0,3	0,2
Altres situacions	2,3	2,1	2,0	1,9
N mostral	(3.524)	(3.382)	(3.680)	(5.614)

*Submostra formada per la població que resideix en llars on hi cohabita una parella amb un o més fills.

**Progenitors mixtos (català-castellà, català-ambdues, català-altres llengües, castellà-ambdues, castellà-altres llengües, ambdues-altres llengües).

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006).

una major adopció del català, i sobretot del bilingüisme, en els casos de bilingüisme de la parella o de mutació generacional; els casos de pas del català al castellà són molt limitats, com es pot comprovar. No oblidem, però, que malgrat el que podria semblar en veure aquestes xifres, que farien pensar que s'està produint un augment de les persones de parla catalana, això no és així, i de seguida veurem com la disminució de les llars de llengua estrictament catalana és força visible a l'àmbit metropolità. En efecte, hi ha un element numèric pervers que s'amaga darrere les dades, i que ja hem posat de manifest en els diversos informes: en les parelles mixtes els fills de les quals adopten el bilingüisme o el castellà, hi ha una pèrdua numèrica real de persones de parla catalana a favor de persones bilingües o castellanes. I aquest fet provoca, a mida que augmenten les persones bilingües, una disminució sistemàtica del percentatge de persones que consideren que el català és la seva llengua.

Les dades de 2006 difereixen substancialment en dos aspectes, si les comparem amb les d'anys anteriors: d'una banda, el fort augment de les situacions en què intervenen altres llengües diferents del català i del cas-

tellà. Es tracta d'un augment espectacular, encara que seguim parlant d'un fenomen minoritari. D'altra banda, hi ha una gran diferència en l'augment que experimenten totes les situacions de bilingüisme entre català i castellà, tant en famílies lingüísticament homogènies o en parelles lingüísticament mixtes, com, sobretot, en casos en què pare i mare són de parla castellana i els fills i filles consideren que les seves llengües són tant el català com el castellà.

Primera afirmació que podem fer, a la vista d'aquestes xifres: la diversitat lingüística a l'àmbit metropolità és ara més gran i, com a conseqüència, també la reproducció lingüística familiar tendeix a la barreja i a la diversificació; mentre que en les edicions anteriors el grup en què es produïa una transmissió lingüística homogènia, és a dir que de pares catalans, castellans o bilingües naixien fills catalans, castellans o bilingües, era molt estable i comprenia més de tres quartes parts de la població, l'any 2006 havia disminuït considerablement, i era ja només el 63,0%. Fins i tot si només ens fixem en la dada dels nascuts a Catalunya i Espanya, deixant de banda les persones procedents d'altres països, la xifra és del 65,5%, notablement in-

ferior a les obtingudes anteriorment. La tendència és, doncs, a una reproducció lingüística més complexa, en la qual la convivència de diverses llengües acaba creant una tipologia complicada, amb situacions noves d'evolució relativament imprevisible.

Què més podem deduir de les dades obtingudes? Doncs bé, només en una de cada quatre famílies pare, mare i fills són catalans; és a dir, per al conjunt dels habitants de l'àmbit metropolità, la proporció baixa respecte d'anys anteriors; mirant només els nascuts a Catalunya i Espanya, la xifra puja fins al 26,9%, de manera que és molt similar a la d'anys anteriors. Baixa molt ràpidament, en canvi, el percentatge de famílies on tots els membres es consideren de parla castellana, encara que segueix superant el percentatge de llars totalment catalanes. Si prescindim dels nascuts fora d'Espanya, aquest percentatge disminueix encara un punt, perquè en queden fora les famílies procedents d'Amèrica Llatina. D'altra banda, el percentatge de famílies en què tots els membres es consideren alhora de parla catalana i castellana puja, en canvi, ràpidament.

És també notable allò que passa en el cas de famílies de pare i mare castellans: en molt pocs casos els fills es consideren exclusivament catalans, però en molts es consideren bilingües; la catalanització, entesa com a adopció del català com a llengua pròpia, tendeix a augmentar, però, en paral·lel a la reproducció del castellà. En aquest mosaic lingüístic es fa difícil saber si el català tendirà a progressar o a retrocedir en termes de llengua reconeguda com a materna o pròpia, qüestió no menor, perquè el grau de vinculació emocional i identitària sol ser molt divers segons parlem de «la nostra llengua» o d'una llengua apresada posteriorment. Allò que constatem és que va disminuint la identificació amb el català com a llengua exclusiva, però no disminueix el nombre dels qui també la consideren pròpia; es tracta, probablement, d'una de les conseqüències d'un tipus de societat on ha augmentat molt la mobilitat, i les arrels identitàries antigues i «pures», per dir-ho així, tendeixen a deixar pas al mestissatge, també en l'àmbit lingüístic.

L'ECVHP comença a donar informació sobre un altre fet que en el futur pot tenir molta importància per a la situació de la llengua catalana: la transmissió lingüística familiar en els casos en què pare i mare procedeixen d'altres llengües. Si la família segueix vivint a l'àmbit metropolità, què passarà amb els fills i filles? Quina serà la seva llengua? És ben evident que si la segona generació de migrants creu que la seva llengua és el castellà i el procés immigratori segueix augmentant al ritme dels darrers anys, serà molt difícil per a la llengua catalana mantenir un espai ara ja tan limitat. La qüestió de la llengua de la segona generació d'immigrants és, doncs, un element cabdal per avaluar la salut del català.

A la RMB disposem encara de molt pocs casos en què es pugui saber l'opció feta per les famílies immigrants

procedents de llengües que no són ni castellà ni català. Hi ha un 3,2% de casos que corresponen a llars on tots els membres tenen una llengua nativa diferent del català o castellà, i només un 0,8% corresponen a situacions en què pare i mare són nadius d'una altra llengua i els fills o filles es decanten per alguna de les dues llengües més parlades a l'àmbit metropolità. D'aquests, 0,4% consideren el castellà com la seva llengua, 0,3% es consideren bilingües i 0,1%, de llengua catalana. Són xifres insuficients per treure conclusions potents, però indicatives de les tendències que poden estar desenvolupant-se en relació amb la llengua que adoptaran els immigrants de segona generació.

3. L'ús del català

L'ús del català és tan versàtil, depèn tant de la persona amb qui es parla en cada situació, que sempre resulta molt difícil tractar de mesurar-lo. L'ECVHP va optar fa temps per incorporar algunes preguntes per tal de poder tenir referències sobre aquest aspecte de la llengua,

TAULA 5 Llengua emprada per la població de la RMB per parlar amb els membres de la llar*, segons àmbit territorial (1995-2006). %

	Barcelona	Primera corona	Segona corona	Total RMB	Catalunya
2006					
Català	36,2	17,2	34,7	29,9	38,5
Castellà	47,8	70,3	52,6	56,3	47,6
Ambdues	11,2	8,0	7,9	9,0	8,5
Àrab/Berber	0,6	1,8	3,1	1,9	2,4
Una altra llengua	4,2	2,7	1,7	2,9	2,9
N mostral	(2.147)	(1.950)	(2.360)	(6.458)	(9.458)
2000					
Català	38,6	18,5	38,7	32,1	
Castellà	50,7	74,6	53,5	59,4	
Ambdues	10,1	6,6	7,4	8,1	
Una altra llengua	0,6	0,3	0,3	0,4	
N mostral	(1.835)	(1.725)	(1.761)	(5.320)	
1995					
Català	40,8	18,3	42,6	34,4	
Castellà	50,1	74,1	52,5	58,3	
Ambdues	8,6	7,0	4,8	7,0	
Una altra llengua	0,5	0,5	0,1	0,4	
N mostral	(1.942)	(1.536)	(1.494)	(4.972)	

* Submostra formada per la població que no viu sola.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006).

i es va decantar per les situacions que podem considerar més estables, que són les de la llengua emprada amb les persones amb qui es conviu a la llar, i la llengua emprada en la relació amb el pare, amb la mare o amb els fills.

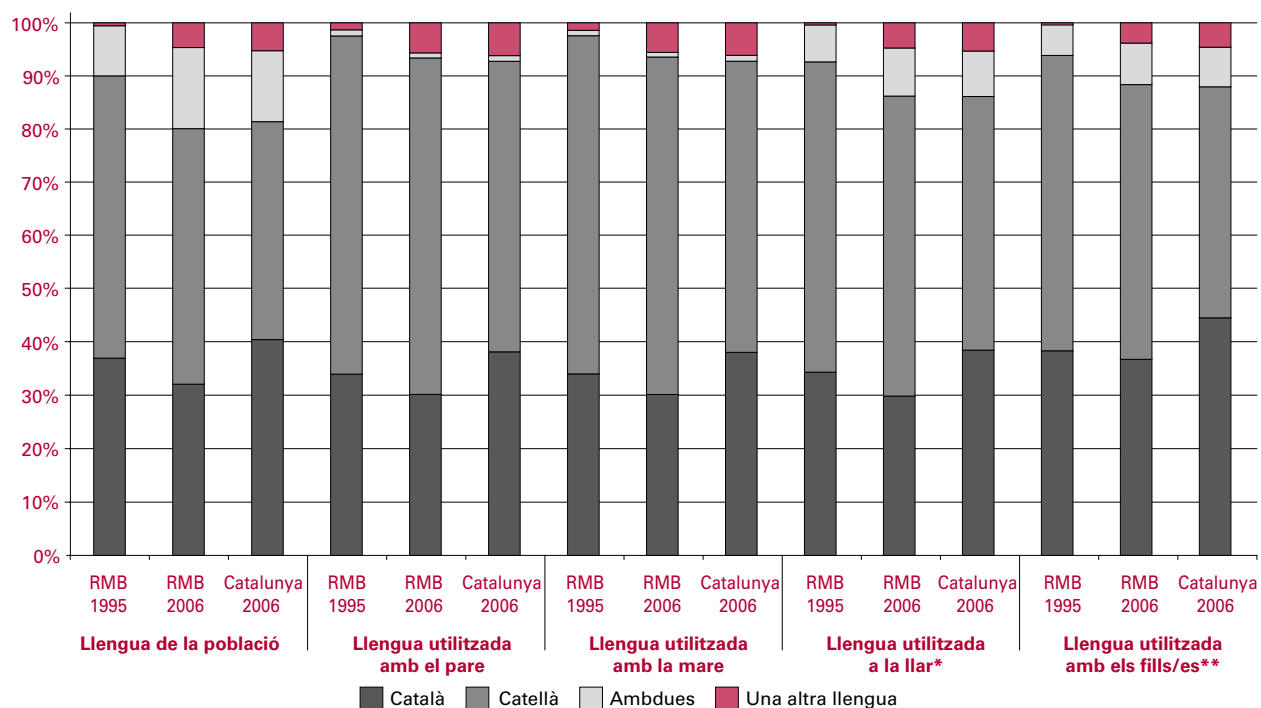
La taula 5 ens mostra una situació d'una relativa estabilitat, també, pel que fa a l'ús de les diverses llengües com a vehicles de relació a la llar. Òbviament, l'edició de 2006 posa de manifest l'existència, tant a Catalunya com al territori metropolità, de llars la llengua d'ús de les quals no és ni català ni castellà, sinó l'àrab o el berber, especialment presents a la Segona corona metropolitana, o d'altres llengües, cosa que no succeïa encara d'una manera tan notable l'any 2000. Aquesta és indubtablement una novetat que hem constatat ja en l'anàlisi de la identitat lingüística i de la transmissió familiar. Ara bé, el gruix numèric d'aquestes aportacions lingüístiques foranes mostra ser, per ara, bastant limitat.

Què passa, però, amb el català com a llengua d'ús a la llar? Doncs que queda bastant per sota del percentatge de llars on el castellà és la llengua utilitzada. En el conjunt de Catalunya, el seu pes és molt més important que a l'àmbit metropolità, per una raó evident: la Primera corona mostra, també en aquest aspecte, una castellanització intensa, que fa caure els percentatges de llars que parlen en català en el conjunt de l'àmbit. Barcelona ciutat s'assembla més al conjunt de Catalunya, com corres-

pon a una població on la identitat lingüística catalana és més elevada que a les corones metropolitanes. I, com sempre, és a Barcelona on es dona una major tendència al bilingüisme, de manera que entre llars que usen el català i llars que usen ambdues llengües ja arriben a igualar el nombre de les de parla castellana. Això no passa a la resta de la RMB, on la distància entre el percentatge de llars castellanès i catalanes és molt més gran.

Hi ha un tret que cal destacar: malgrat les tendències al bilingüisme, es produeix sovint una cessió del català davant el castellà. En efecte, si comparem el percentatge de persones que diuen que la seva llengua és el català amb el de les que diuen que és la llengua que parlen a casa seva, aquest darrer percentatge és menor. Tendència inversa a la que es dona amb el castellà: és la llengua comuna en un percentatge més elevat de llars que en el de persones que la consideren com la seva llengua. I això, tant a Catalunya com a la RMB. El mateix fenomen es produeix pel que fa a la llengua utilitzada per parlar amb el pare o amb la mare, amb major distància encara entre els percentatges de persones catalanes i la llengua que fan servir amb els seus progenitors, que tendeix a ser favorable al castellà, com podem veure a la figura 2. És a dir, hi ha persones de parla catalana que, a casa o amb els seus pares, passen al castellà, per raons diverses; només en el cas de la relació amb els fills el català guanya terreny respecte del percentatge de persones que es consideren de parla catalana.

FIGURA 2 Distribució de la població en funció de diversos paràmetres relacionats amb la llengua, segons territori de residència (2006)

*Submostra formada per la població que no viu sola.

**Submostra formada per la població amb fills/es.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

Dit d'una altra manera, comprovem a partir de les dades allò que la pràctica ens ha mostrat tantes vegades: el català té molta tendència a recular, en l'ús, enfront del castellà, seguint una norma no escrita que suposa que els catalans dominen ambdues llengües i els castellans no, i que per tant cal subordinar habitualment l'ús del català davant el castellà. Si això succeeix a la llar, on l'ús d'una o altra llengua no sol suposar cap imposició, què no succeirà en els intercanvis entre desconeguts, sobretot quan torna a ser evident que hi ha una població novinguda que no ens entén quan li parlem en català?

La comparació en el temps ens parla de nou de la tendència de fons pel que fa a l'ús del català: les llars on el català és l'única llengua emprada habitualment van disminuint amb el temps, fins i tot si hi sumem les llars on català i castellà conviuen. Aquest fet és especialment notori a la Segona corona metropolitana, territori que en els darrers anys ha experimentat canvis molt importants, probablement perquè l'arribada de la nova immigració ha estat especialment intensa, i també pel trasllat de moltes persones que anteriorment habitaven Barcelona o la Primera corona.

Les llars on el castellà és la llengua comuna també han tendit a disminuir, però molt menys que les catalanes, i probablement com a efecte de l'entrada d'altres llengües. En qualsevol cas, el seu pes segueix sent molt important en algunes zones, especialment a la Primera corona. Va augmentant el nombre de llars bilingües, però amb un 70% de llars on el castellà és la llengua emprada col·lectivament queda prou de manifest la dificultat de penetració del català, si deixem al marge els mitjans institucionals com l'escola o la televisió.

Néixer a Catalunya és, certament, un factor positiu pel que fa a reconèixer el català com a llengua pròpia i fer-lo servir a la llar i amb les persones més properes. Però no implica que això es faci forçosament; ans al contrari, si bé les persones nascudes a Catalunya són les que més utilitzen el català en les relacions familiars, n'hi ha moltes que, sent nascudes aquí, utilitzen el castellà com a vehicle de comunicació familiar. De fet, la comparació en el temps mostra que el percentatge de persones que parlen en català amb els seus fills, per exemple, tendeix a disminuir i no a augmentar, com es podria pensar tenint present que s'empra més aquesta llengua amb els fills que amb els pares.

L'anàlisi de l'ús del català en les relacions familiars ens dóna, en conjunt, informacions una mica contradictòries: en alguns aspectes el català sembla guanyar terreny; en altres, perdre'l. En la tendència de fons, més aviat es manifesta un lent retrocés, no solament com a resultat de les migracions, sinó també dels hàbits lingüístics de la gent nascuda a Catalunya. Però si en la identitat lingüística i en l'ús les tendències són més avi-

at negatives, en el coneixement del català, que és on es pot detectar la voluntat institucional i col·lectiva per al manteniment de la llengua, les situacions detectades semblen bastant més esperançadores.

4. El coneixement del català

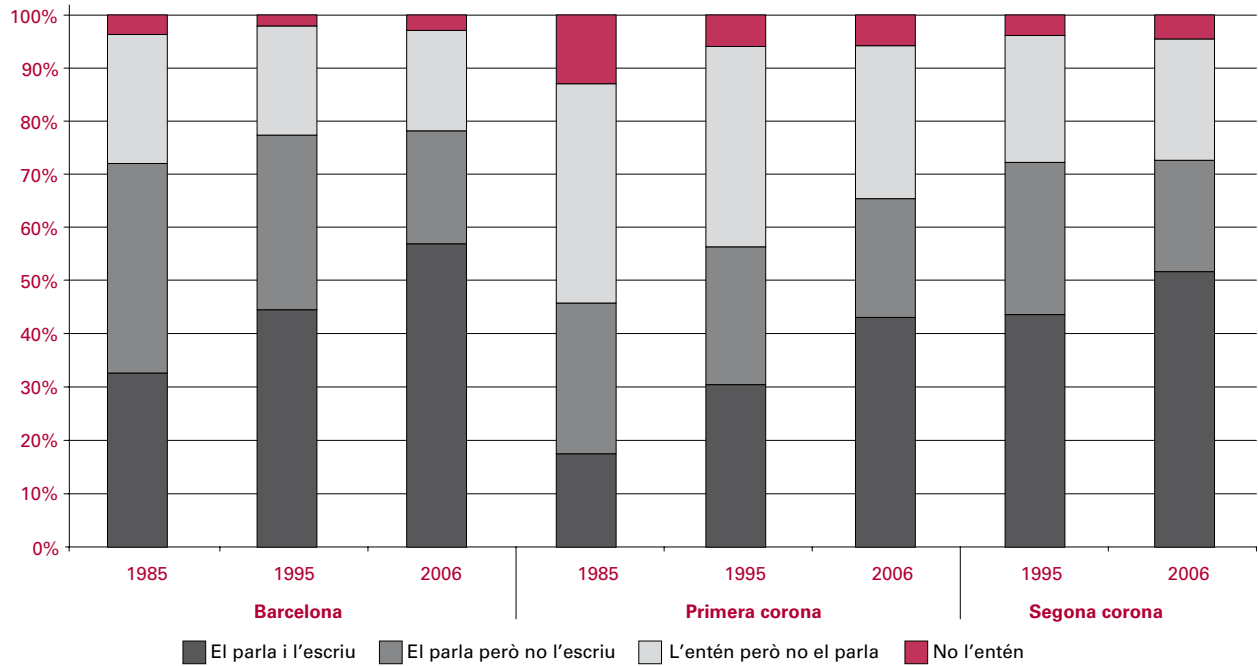
Hem parlat fins aquí de la identitat lingüística de les persones que viuen a la RMB i de la llengua que utilitzen per parlar amb els seus parents més propers. Situacions, que, en certa manera, no depenen de la voluntat personal, sinó de fets externs: on s'ha nascut, amb qui es conviu, etc. El coneixement d'una llengua depèn també en gran part de circumstàncies externes, vinculades a quina llengua es parla en l'entorn, o quina llengua s'aprèn o es parla a l'escola. Alhora, però, és també resultat d'una voluntat personal i col·lectiva: l'esforç que fa cada persona per conèixer millor una llengua, el que fa un país per donar a la seva ciutadania l'ocasió de conèixer-la a fons, si és la seva llengua materna, o d'aprendre-la, si no és així. A través del coneixement del català que té la població metropolitana i a través de l'evolució dels processos d'aquest coneixement podem saber també altres coses, com la importància social que s'ha donat al català en diversos moments de la història, així com la tendència, més enllà de l'evolució de la població i les migracions, a la consolidació o a l'afebliment d'aquesta llengua.

4.1 El coneixement del català en el conjunt de la població de l'àmbit metropolità

En aquest aspecte, la taula 6 (vegeu també la figura 3) ens indica que les dades de l'ECVHP mostren una situació positiva: l'any 2006 ja més de la meitat de la població de més de 18 anys de Catalunya, i també de la RMB, declara que parla i escriu el català. Un percentatge que ha anat pujant per a cada edició, i que ha doblat les xifres obtingudes l'any 1985 per a l'àrea metropolitana, àmbit territorial que va ser considerat en aquell moment. L'any 2006, encara una quarta part de la població, aproximadament, no parla el català, però la gran majoria d'aquestes persones diu que l'entén. Cal tenir present que, com hem fet constar en altres edicions, les dades no es basen en cap prova de coneixement, sinó en les declaracions de les persones entrevistades, de manera que no sabem quin és el grau real de coneixement ni si és homogeni. Però la declaració de «saber una llengua» té ja en si un valor simbòlic d'interès pel seu aprenentatge, sobretot quan es procedeix de zones distants.

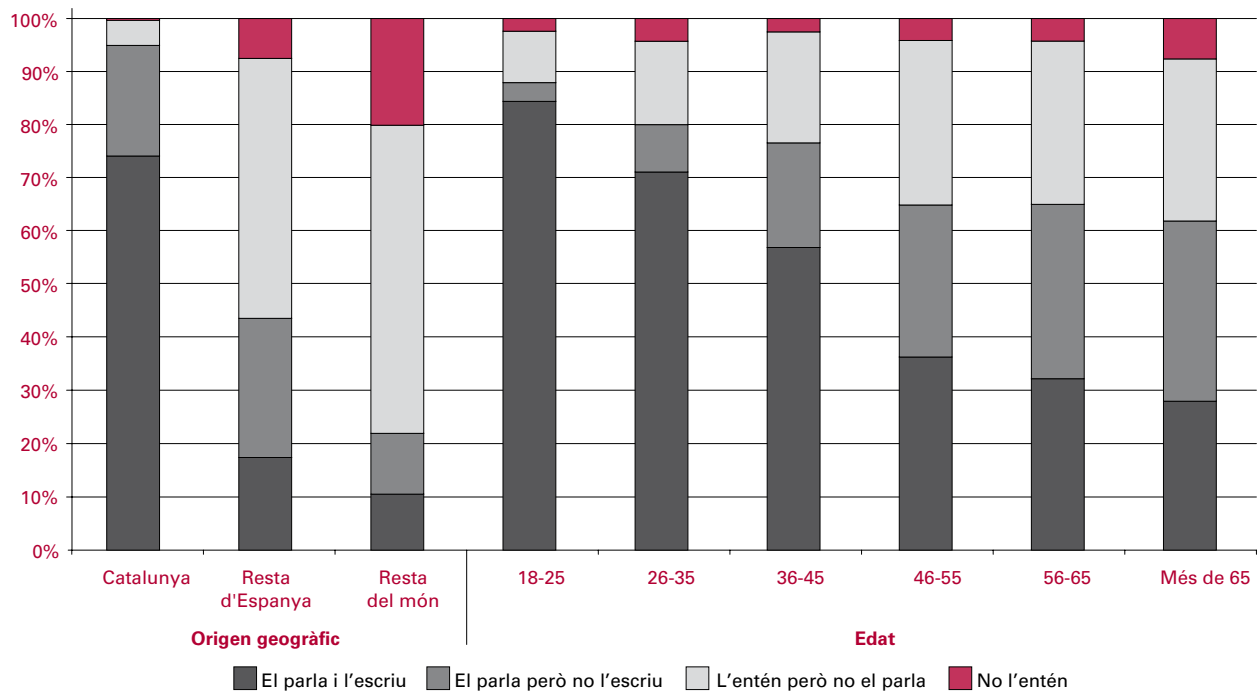
El percentatge de les persones que no entenen el català puja lleugerament, a la RMB, en comparació amb la xifra obtinguda en els 10 anys anteriors, però, sorprenentment, no reflecteix el volum de novinguts que sabem que ha arribat en aquest període, i que hipotèticament podien haver fet créixer moltíssim la xifra dels que no entenen el català. I, alhora, és me-

FIGURA 3 Nivell de coneixement del català de la població de la RMB, segons àmbit territorial (1985-2006).

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1985, 1995 i 2006).

FIGURA 4 Nivell de coneixement del català de la població de la RMB, segons origen geogràfic i segons edat (2006)

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

nor que l'obtingut uns anys abans. Així, per exemple, a la Primera corona, que ha estat en tots aquests anys la zona més castellanitzada, s'ha passat del 13% de persones que declaraven no entendre el català, l'any 1985, al 6% l'any 2006, malgrat la forta im-

plantació de la nova immigració en aquest indret. En qualsevol cas, que 3 de cada 4 persones de la RMB sàpiguen parlar el català és un fet que, sense poder ser considerat com a situació òptima, és millor que la que s'observava a l'àrea metropolitana cap al 1985,

TAULA 6 Nivell de coneixement del català de la població de la RMB, segons àmbit territorial. (1985-2006). %

	Barcelona	Primera corona	Segona corona	Total RMB	Total Catalunya
2006					
El parla i l'escriu	56,9	43,2	51,8	51,0	52,9
El parla però no l'escriu	21,2	22,3	20,9	21,4	22,9
L'entén però no el parla	18,8	28,7	22,8	23,2	20,3
No l'entén	2,9	5,8	4,5	4,3	3,8
N mostral	(2.397)	(2.083)	(2.533)	(7.012)	(10.249)
2000					
El parla i l'escriu	52,4	38,9	47,9	46,6	
El parla però no l'escriu	27,9	24,7	26,9	26,5	
L'entén però no el parla	17,7	31,0	20,8	23,0	
No l'entén	1,8	5,3	4,4	3,8	
N mostral	(2.032)	(1.828)	(1.882)	(5.742)	
1995					
El parla i l'escriu	44,6	30,5	43,7	40,1	
El parla però no l'escriu	32,8	25,9	28,6	29,5	
L'entén però no el parla	20,5	37,6	23,8	26,7	
No l'entén	2,1	5,9	3,9	3,8	
N mostral	(2.107)	(1.595)	(1.561)	(5.263)	
1990					
El parla i l'escriu	34,8	21,3			
El parla però no l'escriu	36,9	28,5			
L'entén però no el parla	24,8	40,4			
No l'entén	3,5	9,7			
N mostral	(2.190)	(1.580)			
1985					
El parla i l'escriu	32,7	17,4			
El parla però no l'escriu	39,3	28,1			
L'entén però no el parla	24,2	40,9			
No l'entén	3,7	12,8			
NS/NC	0,2	0,7			
N mostral	(2.928)	(1.984)			

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1985, 1990, 1995, 2000 i 2006).

moment en què només un 60% aproximadament de la població es declarava capaç de parlar-lo. Una primera conclusió, doncs, és que de moment no es detecta un descens fort en el coneixement del català com a conseqüència de la immigració recent, sinó que els nivells de coneixement segueixen millorant globalment, continuant una tendència ja detectada en anys anteriors.

Com era previsible, la Primera corona és encara l'excepció, on només un 43% de la població declara parlar i escriure el català. Però la millora del coneixement del català, en aquest territori, és fins i tot superior a la que trobem a Barcelona i sobretot a la Segona corona. Barcelona ciutat és el territori amb un millor coneixement del català, superior al del conjunt de Catalunya i només superat pel coneixement que en té la gent als pobles petits de la RMB; a Barcelona, el percentatge de gent que no parla català és de l'ordre de només un 22%. La ciutat és, des d'aquest punt de vista i en aquest període, un espai de catalanització accentuada que sembla jugar un paper de motor respecte del seu entorn pel que fa al coneixement del català.

Certament, les persones nascudes a Catalunya tenen més probabilitats d'un bon coneixement del català que les nascudes en altres indrets (vegeu figura 4): 3 de cada 4 parlen i escriuen el català; però com veiem, el lloc de naixement no suposa el coneixement d'una manera mecànica. Entre els nascuts a la resta d'Espanya segueix havent-hi un grup nombrós que no parla el català, i entre els nascuts fora d'Europa la dificultat per entendre el català queda ben palesa. En conjunt, però, el coneixement del català no es presenta tan vinculat al lloc de naixement com sobretot a l'edat: mentre que en les edats grans hi ha més persones que diuen que la seva llengua és el català, en les edats joves, amb menys catalans d'origen, el coneixement és superior, millora indubtablement vinculada a l'esforç que s'ha fet a les escoles.

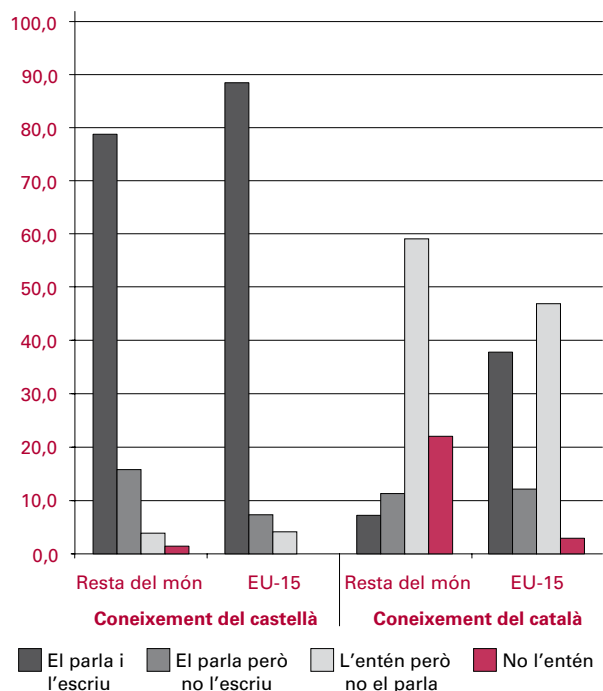
4.2. Què aprenen els nous nats?

Queda clar, doncs, que el coneixement del català millora. Dit això, què passarà, des del punt de vista lingüístic, amb les noves migracions? Les respostes obtingudes l'any 2006 per l'ECVHP ens indiquen una tendència ben clara: entre les persones nascudes fora d'Espanya, el coneixement del castellà és molt superior al del català, tal com s'observa a la figura 5.

Els immigrants procedents de la Unió Europea tenen un nivell de coneixement d'ambdues llengües molt superior als que procedeixen d'altres zones, però, sobretot, es marca una forta diferència entre català i castellà: mentre que gairebé ningú diu no ser capaç d'entendre el castellà, més d'un de cada quatre dels immigrants procedents de fora de la Unió Europea diu que no entén el català. I només un de cada cinc, aproximadament, és capaç de parlar-lo, enfront d'un 95% capaç de parlar castellà.

Xifres, doncs, que segueixen alertant sobre les conseqüències lingüístiques de la nova immigració, encara no prou voluminosa, en el conjunt de la població, per a fer visible un descens global molt pronunciat en la comprensió de la llengua, però amb una tendència ben clara a adoptar el castellà com a llengua de comunicació en el territori de la Regió Metropolitana de Barcelona.

FIGURA 5 Nivell de coneixement del català i del castellà de la població de la RMB nascuda fora d'Espanya, segons origen geogràfic (2006). %

*Submostra formada per la població que ha nascut fora d'Espanya.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

5. Conclusions

Què podem concloure, doncs, després d'aquesta exploració de l'evolució lingüística a la Regió Metropolitana de Barcelona? Tot fa pensar que, com a resultat de les dues onades immigratòries que s'han produït al llarg del segle xx i a l'inici del XXI, hi ha dos processos en curs: el primer és el de la catalanització molt lenta de la població filla dels immigrants procedents de la resta d'Espanya, que va suposar una forta castellanització de Barcelona i la seva rodalia. El castellà és ben viu en les diverses generacions d'aquesta població, i sovint considerat com la seva llengua i emprat en les relacions familiars, però part dels seus descendents es considera ja de parla catalana o bilingüe, fins i tot quan a casa fa servir el castellà. En aquest sentit, el català tendeix, molt lentament, a recuperar terreny. Paral·lelament, però, es produeix un altre fenomen, característic d'aquest inici del segle XXI: l'arribada de nous immigrants, molts d'ells de llengua castellana, encara que siguin d'origen americà, i d'altres de llengües més llunyanes a la nostra, com l'àrab o el berber. La tendència d'aquests nous immigrants és la d'aprendre el castellà com a llengua d'ús. I en aquest sentit, el català tendeix a retrocedir com a llengua pròpia de la població de Barcelona, si bé l'impacte de les noves migracions no és encara gaire fort en les xifres obtingudes l'any 2006.

Aquests dos processos van en direccions oposades, i fan que els resultats no siguin gaire diferents dels que trobàvem en edicions anteriors de l'ECVHP, però que ara siguin resultat d'una major barreja, d'un major mestissatge. En qualsevol cas, i sintetitzant moltíssim els resultats obtinguts, podem dir que un terç de la població metropolitana es considera de parla catalana, i una meitat de parla castellana. Mentrestant, creix un tercer grup de persones bilingües i un quart de persones natives d'altres llengües.

A Barcelona ciutat i als pobles petits és on hi ha més persones de parla catalana, però en els pobles ha tendit a disminuir i es va instal·lant també la diversitat lingüística. Notablement, trobem l'aparició de llengües foranes a tots els àmbits geogràfics de Catalunya, amb una intensitat variable però no gaire diferenciada.

Cada vegada hi ha menys famílies en les quals tant els progenitors com els fills/es tinguin exclusivament el català com a llengua pròpia. També n'hi ha menys de parla castellana que transmetin únicament el castellà, perquè les generacions més joves tenen una major tendència al bilingüisme, fet que finalment fa que el català creixi també com a llengua pròpia de la població. En aquest sentit, i comparant amb anys anteriors, es va produït un augment del percentatge de persones de parla catalana.

Pel que fa a l'ús del català en les relacions familiars, les informacions són una mica contradictòries: en alguns aspectes el català guanya terreny, en altres el perd; el conjunt és més aviat negatiu, si bé hi ha tendència a parlar més el català amb els fills que amb els pares.

En relació amb el coneixement del català, en canvi, les dades posen de manifest una millora contínua al llarg dels anys: tant a Catalunya com a la Regió Metropolitana de Barcelona, més de la meitat de la població de més de 18 anys declara parlar i escriure el català; l'arribada de nous immigrants no sembla haver afectat significativament aquest fet. Fins i tot a la Primera corona metropolitana, el territori més castellanitzat, augmenta el coneixement del català amb relació a anys anteriors.

Amb tot, l'impacte de la nova immigració, que de moment no sembla estar alterant negativament la situació del català, segueix plantejant dubtes en relació amb el futur: mentre que el 95% de les persones procedents de fora d'Europa diu ser capaç de parlar el castellà, un 25%, aproximadament, d'aquest grup diu no entendre el català, i només un 20% és capaç de parlar-lo. El creixement de la immigració suposa, doncs, sobretot en l'ús públic, un reforç de la llengua castellana que no sabem fins a quin punt pot quedar contrarestat per l'esforç institucional.

Amb tot, la situació de creixent plurilingüisme a la RMB crea escenaris nous, inexistents fins ara, que poden potser contribuir a canviar les actituds lingüístiques de la població i tendir, en aquest sentit, a voler mantenir el català com a llengua d'identitat diferencial.